

During Cold War years the Arab-Israeli conflict was entangled in the global rivalry between the United States and the Soviet Union. American leaders feared that the Arab-Israeli conflict could get out of hand and precipitate a Superpower conflict. The USA were interested in Superpower non-involvement in Arab-Israeli conflict and tried to avoid direct military confrontation with USSR in the Middle East.

The United States was actively involved in the Middle East peace settlement, played a vital role in reaching disengagement agreements and peace accords. The United States concentrated on a partial or an interim settlement and supported a process of step-by-step bilateral negotiations. The U.S. tried to exclude the Soviet Union from settlement of Arab-Israeli conflict and reduce of Soviet influence in the Middle East. The USA occasionally tried to reach consensus with the USSR on the general outline of a settlement between Arabs and Israel and issued joint statements on Middle East.

American conservative policy makers and analysts viewed the Arab-Israeli conflict through the prism of Cold War. In their point of view, the Soviet Union used the Arab-Israeli conflict as a means of penetrating in the Middle East, enhancing Soviet and reducing American influence in the region. Liberal policy makers and authors supported balanced and even-handed approach to the Arab-Israeli conflict and advised to resolve Arab-Israeli conflict and Palestine problem.

Keywords: *the USA, the USSR, the Middle East, the Arab-Israeli conflict.*

УДК 327(73+540)2000/2010

Ігор Горобець,
кандидат історичних наук, доцент,
Дипломатична академія України при МЗС України

ПОЛІТИКА США ЩОДО ІНДІЇ У 2000-х – 2010-х РОКАХ

Анотація. *Аналізуються відносини Індії і США в умовах глобалізації на початку XXI століття набули стратегічного виміру. США зацікавлені у залученні найбільшої демократії світу до процесу поширення демократії в Азії. Індія намагається використати стратегічні відносини зі США з метою зміцнення своїх позицій у світі не лише як регіональної потуги з ядерною зброєю, а й як глобального гравця. На заваді гармонійній співпраці Індії і США залишаються протиріччя, пов'язані з Пакистаном та асиметрією індійсько-пакистанських відносин. Індійсько-американські відносини мають великий потенціал для розвитку співробітництва в економічній, політичній, військово-технічній та інших сферах.*

У статті охарактеризовано суспільно-політичний та економічний розвиток Індії після розпаду Радянського Союзу та приходу до влади ІНК. Цей період був характерний зближенням та покращенням індійсько-американських відносин. Індія займає перше місце по торговельним відносинам із США. Тому Сполучені Штати Америки зацікавлені у подальшому співробітництві. Дуже важливим є той факт, що США визнали за Індією право мати статус ядерної держави. Водночас, США дотримуються політики нейтралітету у індійсько-пакистанському конфлікті. Також в статті наводяться факти, які свідчать про спільну політику обох держав у підтримці стабільності регіону та спільній позиції щодо стримування Китаю.

Ключові слова: *Індія, США, Китай, Пакистан, стратегічне партнерство, ядерна зброя.*

Сучасна Індія є країною контрастів. Це справжня цивілізація, одна із найдавніших на землі, яка суттєво вплинула на всесвітню історію та на своїх сусідів. За статусом у сучасній системі міжнародних відносин Індія – це регіональна держава, яка має ядерну зброю, великі демографічні ресурси, є

великим світовим імпортером зброї. Нагадаємо, що Індія має власні ракетноносії та запускає супутники у космос.

Одночасно Індія вражає злиднями мільйонів людей, величезною соціальною нерівністю та значною корупцією. Дві третини індійців живуть менш як на два долари в день, майже чверть населення не писемні, кожна третя дитина страждає від дефіциту калорій. Чимало державних програм, спрямованих на надання допомоги найбіднішим кастам, зазнали фіаско. Значна частина коштів, які виділялись на ці потреби, вкрадені.

Водночас разом із Китаєм сучасна Індія одна з найбільш перспективних країн світу, які розвиваються. Втім, в Індії немає єдиної партії, яка очолює суспільно-політичні процеси в державі. Варто згадати, що Індія найбільша демократія в світі із західними інститутами влади, вільною пресою та незалежною судовою владою [6, с. 1].

Після розпаду СРСР Індія розпочала поступовий дрейф у бік західного світу. Особливо яскраво це стало помітно після перемоги ІНК на виборах 2004 року. Відтоді товарообіг зі США виріс з 30 до 100 мільярдів доларів. Сполучені Штати зайняли перше місце серед торговельних партнерів Індії. Потужним стимулом зближення зі США стала «ядерна домовленість» 2006 р., відповідно до якої США визнали Індію ядерною державою. Було знято американське ембарго на постачанні Делі ядерних технологій і матеріалів, натомість американські фірми були допущені до будівництва нових атомних станцій у Індії. Сполученим Штатам Індія потрібна як геополітична протизвага Китаю, а також як ключовий союзник в азійському регіоні.

Сучасна індійська політична і бізнесова еліта значною мірою орієнтується на Велику Британію і США. За часів існування двох наддержав – СРСР і США – Індія вибудовувала міцні відносини з обома державами. Після розпаду СРСР спостерігалась переорієнтація на США. Вашингтон почав дотримуватись нейтралітету у індійсько-пакистанському конфлікті. Але це не завадило США продавати зброю одночасно Ісламабаду і Делі. Після 11 вересня 2001 р. Вашингтон почав більше уваги приділяти відносинам із Делі. У США розуміють, що Індія зацікавлена в стабільності і безпеці Південної Азії, захисті власної території від загроз ісламських радикалів із Афганістану та Пакистану. Одночасно Індія впродовж 2000-х років була стурбована посиленням потужності Китаю. США вважають Індію однією з держав, які повинні стримувати Китай разом із Японією, Республікою Корея, Тайванем, В'єтнамом, Філіппінами [3, с. 1]. Ці фактори стали ключовими для індійсько-американських відносин у 2000-х – 2010-х роках.

Стимулом для політичного зближення США та Індії стала зміна позиції Вашингтону щодо індійської ядерної зброї. В 2001 р. США заявили про готовність визнати Індію легітимною ядерною державою. У 2005 р. індійський прем'єр-міністр Монмохан Сінгх та президент США Джордж Буш молодший підписали у Вашингтоні угоду про співробітництво в сфері ядерної енергетики. У березні 2006 р. президент США Дж. Буш молодший відвідав Індію. Тоді були підписані важливі угоди щодо розвитку співробітництва в багатьох галузях, зокрема, дослідженнях космічного простору. У листопаді 2009 р. прем'єр-міністр Індії Монмохан Сінгх відвідав США. Обидві країни висловились за подальший розвиток стратегічного діалогу. Цей діалог охоплює: сприяння глобальній безпеці та протидію тероризму, роззброєння та ядерне нерозповсюдження, розвиток торговельно-економічних

зв'язків, ядерна безпека, запобігання кліматичним змінам, розвиток сільського господарства, освіти і науки [5, с. 1].

Президент США Барак Обама назвав Індію одним із головних партнерів Сполучених Штатів у світі XXI століття. Індія має життєво важливе значення для американських інтересів у азійсько-тихоокеанському регіоні та у глобальному масштабі. У 2010-х роках США стали одним із головних торговельних партнерів Індії. В 2011 р. обсяг двосторонньої торгівлі склав 86 млрд. доларів. Індійські інвестиції у економіку США в 2013 р. склали 5 млрд. доларів [5, с. 1].

6-9 листопада 2010 р. відбувся візит президента США Барака Обама до Індії. Тоді було укладено контрактів на 11,9 млрд. доларів. Індія декларувала намір купити Боїнги, 10 військово-транспортних літаків С-17, реактивні двигуни, дизельні локомотиви, газові та парові турбіни. У спільній декларації лідери Індії і США тоді наголосили на важливості стратегічного партнерства для просування демократії у всьому світі впродовж XXI століття. Президент США Барак Обама вітав становлення Індії великої регіональної держави та підтвердив зацікавлення США в її процвітанні і безпеці. США підтримали намір Індії у реформованій Раді Безпеки ООН отримати статус постійного члена РБ ООН. Сторони погодились зробити частішими регулярні двосторонні стратегічні консультації щодо Південної Азії, а також щодо глобальних та регіональних проблем у Центральній та Західній Азії. Особливо сторони наголосили на важливості американсько-індійського співробітництва у створення мирного і стабільного Афганістану. Індія і США засудили тероризм у всіх його проявах, наголосили на важливості боротьби з терористичними мережами, включно з їхніми пакистанськими відгалуженнями. Зокрема, тими, хто причетний до скоєння теракту у Мумбаї в листопаді 2008 року.

Показово, що Індія і США декларували намір активізувати взаємодію у сфері військово-технічного і військово-політичного співробітництва. Реальними були плани спільних військових навчань, торгівлі зброєю та технологіями. Індія підтвердила добровільний мораторій на ядерні випробування.

Один із перших міжнародних візитів Н. Моді здійснив до Токіо. Індійський та японський лідери жваво обговорювали проблему стримування Китаю. Це не дивно, адже Індія та Японія мають територіальні суперечки з Китаєм. Показово, що Делі та Токіо домовилися підняти рівень своїх відносин до «стратегічних» та регулярно проводити військові маневри за участю США. Крім того, Індія та Японія анонсували намір зміцнювати двосторонні військові зв'язки. Передбачається, що Японія продасть індійським військово-морським силам літаки-амфібії. Це може бути першим продажем японської військової техніки за кордон за останні півстоліття. Моді також анонсував поглиблення співробітництва з Японією в галузі розвитку військових технологій, зважаючи на взаємну зацікавленість у мирі і безпеці на морях. Індійський прем'єр-міністр запропонував стримувати Китай за рахунок поширення демократичних цінностей. Японія користується традиційною повагою в Індії.

23 липня 2013 р. віце-президент США Дж. Байден у Делі провів переговори з віце-президентом Індії Халілом Ансарі. Головною темою бесіди був розвиток дипломатичних і торговельних зв'язків. США підтвердили переорієнтацію своїх стратегічних зв'язків на країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, важливу роль в якому відіграє Індія. У сфері двосторонніх відносин значна увага приділялась

енергетиці, змінам клімату, а також поглибленню оборонних зв'язків США та Індії [7, с. 1].

У серпні 2014 р. відбувся візит міністра оборони США Чака Хейгела в Делі. Шеф Пентагону закликав Індію посилити військово-політичну і військово-технічне співробітництво. Було наголошено, що в сфері торгівлі зброєю треба переходити до спільного ліцензійного виробництва американської зброї на індійських промислових потужностях на основі обміну технологіями. Показово, що США наполягали на поглибленні військово-технічного співробітництва у форматі США – Індія – Японія [8, с. 1].

У вересні 2014 р. прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді здійснив свій перший візит у США. На переговорах з президентом Бараком Обамою обговорювались питання торговельних відносин, зміна клімату, боротьба з тероризмом, зокрема, з «Ісламською державою». Нагадаємо, що в 2005 р. Нарендрі Моді було відмовлено у американській візі відповідно до законодавства США, яке забороняє в'їзд до США особам, які скоїли важкі злочини в сфері віросповідання. Тоді правозахисники звинувачували Н. Моді у причетності до переслідувань мусульман у 2002 р. в індійському штаті Гуджарат [2, с. 1]. Однак вагомих доказів особистої провини Н. Моді не було доведено. Чимало представників індійської еліти вважали, що візит Н. Моді в США мав відкрити нові можливості для якісного поліпшення двосторонніх відносин за усіма сферами співпраці. Ключовим завданням Н. Моді було повернути до Індії американські інвестиції заради реалізації програми розвитку економіки Індії [4, с. 1].

У січні 2015 р. президент США Барак Обама був головним гостем у Делі на урочистостях з нагоди Дня республіки. Головне послання від президента США індійському суспільству полягало у твердженні про глобальне стратегічне партнерство США та Індії. Сторони домовились про поглиблення рівня співпраці в сфері мирного атому. Американські корпорації «Вестінгауз» та «Дженерал Електрик» оцінювали площадки для будівництва атомних станцій у штатах Гуджарат та Андхра-Прадеш. Утім, індійці не погодились з тотальним контролем за обертанням ядерного палива. Американських постачальників не радує індійський закон 2010 р. про цивільну відповідальність постачальників ядерного палива у випадку аварійних ситуацій на атомних станціях. Зрештою, індійська сторона погодилась страхувати перспективні угоди з американськими енергетичними концернами. Ці угоди буде страхувати індійська державна енергетична корпорація «NPCIL». Також Індія і США оновили підписану десять років тому угоду про співробітництво у військово-технічній сфері. У форматі цих угод дві країни домовились про виробництво дронів дальністю польоту до десяти кілометрів, мобільні електрогенератори, засоби захисту солдат [4, с. 1].

Водночас варто зазначити, що між Індією і США зберігаються розбіжності з багатьох проблем. Зокрема, щодо Афганістану і Пакистану. Індія негативно ставиться до постачання американської зброї до Пакистану. Зберігаються протиріччя між Делі та Вашингтоном щодо кліматичних змін. Надмірні зменшення викидів Індія розглядає як спроби обмежити її промисловий розвиток. Індійсько-американські відносини також були ускладнені низкою інцидентів. У грудні 2013 р. в Нью-Йорку була затримана індійський дипломат. Приводом став скандал з обслуговуючим персоналом. Індійці також звертались до США з приводу стеження американських спецслужб за індійськими політичними діячами [1, с. 1].

Таким чином, незважаючи на амбіції обох сторін вибудувати стратегічне партнерство в ХХІ столітті, зрозуміло, що індійсько-американські відносини не є ідеальними. Зберігаються протиріччя як у конкретних питаннях співробітництва, так і у оцінках тенденцій розвитку міжнародних відносин і тактики розвитку двосторонніх відносин. Індія намагається використати відносини зі США з метою зміцнення своїх позицій у світі, вийти за межі статусу регіонального лідера та стати глобальним гравцем у світовій політиці. На нашу думку, у відносинах між Індією та її ключовими азійськими партнерами – Китаєм та Японією спостерігається тенденція своєрідної прагматичної гібридизації політичного реалізму з ідеями транснаціональної взаємозалежності та спільного виживання, без якого неможливе процвітання.

Література

1. Вице-президент Байден провёл переговоры с индийским коллегой. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m.golos-ameriki.ru/a/biden-india.1707297.html>.
2. Визит Обамы в Индию не обошелся без России. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ria.ru/world/2015127/104667426.html>.
3. Межгосударственные отношения США и Индии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ria.ru/spravka.20150125/1043973115>.
4. Новый премьер Индии впервые посетит США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ria.ru/world/20140926/1025659614.html>.
5. Платов В. США и Индия «стратегические партнеры». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ru.journal-neo.org/20134/12/29/india-and-the-us-a-strategik-partnership>.
6. Самсонов А. Индия в большой игре. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ru.journal-neo.com/node/118882>.
7. Семечкин А. А. Внешнеполитическая стратегия Индии в ХХІ веке. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mir-politika.ru/3584/vneshnepoliticheskaya-strategia-indii-v-xxi-veke.html>.
8. Сотрудничество США и Индии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tedveser.ru/index.php>.
9. США усиливают связи с Индией для возможности противостояния с КНР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ria.ru/world/20140809/1019437338.html>.

Igor Gorobets, Ph.D. in History, Associate Professor, Diplomatic academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

U. S. POLICY TOWARDS INDIA AT 2000–2010

Abstract. *The India – U.S. relations due to globalization became strategically important at the beginning of the twenty-first century. The USA was willing to involve the world's greatest democracy in promoting democracy in Asia. India was trying to use its strategic relations with the United States to strengthen its position in the world not only as a regional power having nuclear weapons, but also as a global player. The harmonious Indo-U.S. relations were endangered because of remaining contradictions regarding Pakistan, and to the asymmetry of the Indian-Pakistani relations. The Indo-US relations have a great potential of cooperation in the economic, political, military, technical and other fields.*

In this paper, India's social, politic and economical life after the USSR's disintegration and coming to power of the INC are characterized. This period was marked by convergence and improving of the Indo-US relations. India ranks first in trade relations with the US. Therefore, the United States were interested in the further cooperation. It seems important that the US recognized the right of India to have the status of a nuclear state. At the same time, the United States followed a policy of neutrality in Indo-Pakistani conflict. During the 2000s – 2010s between India and the US was signed a number of agreements concerning, primarily, program of development of new technologies, space and military-technical cooperation. During this time, the official delegations of both countries repeatedly had joint meetings at the highest level. In addition, the article presents facts that suggest a common policy of both countries in maintaining of regional stability and a common position of China's containment.

Key words: *India, the USA, China, Pakistan, strategic partnership, nuclear weapon.*